

אברהם

בעדחתיך

כוונת רחל באומרה 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי'

'וַתֵּרָא רַחֵל כִּי לֹא יִלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנָא רַחֵל בְּאָחֳתָהּ וַתֹּאמֶר אֵל יַעֲקֹב הֲבֵה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי' (ל, א)

בספר 'פניני יחזקאל' כתב בשם אביו לפרש כוונת רחל באומרה: 'הֲבֵה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי', על פי דברי הגמרא (יבמות סה, ב): 'האיש מצווה על פריה ורביה, אבל לא האשה. רבי יוחנן בן ברוקא אומר, על שניהם הוא אומר (בראשית א, כח) 'וַיִּבְרָךְ אֱתָם אֱלֹקִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹקִים פְּרוּ וּרְבוּ'. הרמב"ם (הלי' אישות פט"ו ה"ב) והשולחן ערוך (אהע"ז ס' א' סעיף א') פוסקים כתנא קמא שאשה פטורה מפריה ורביה.

בגמרא יבמות (שם) מסופר: 'ההוא דאתאי לקמיה דרב נחמן [אשה אחת באה לפני רב נחמן ותבעה גירושין משום שבעלה היה עקר], אמר לה: לא מופקדת [לא נצטווית במצות פריה ורביה, ולפיכך אינך יכולה לתבוע גירושין]. אמרה ליה: לא בעיא הך איתתא חוטרא לידה ומרה לקבורה [וכי אין אשה זו צריכה מקל לידה ומעדד לקבורתה? אני צריכה בן להישען עליו לעת זקנתי ולכשאמות יטפל בקבורתי]. אמר (רב נחמן): כי האי ודאי כפינן! [בטענה כזו וודאי כופים את הבעל לגרשה ולתת לה כתובה].

זהו שאמרה רחל ליעקב 'הבה לי בנים' - 'לי' ר"ת ל'שבת י'צרה [שמפסוק זה נלמד, שגם אשה מצווה על פריה ורביה], שהרי לפי סברא זו גם אני מחוייבת במצות פריה ורביה וכסברת רבי יוחנן בן ברוקא, 'ואם אין' - ואם תאמר שאתה פוסק כהרמב"ם והשו"ע כדברי תנא קמא שאשה פטורה מפריה ורביה, יש לי טענה נוספת 'מתה אנכי' - אני צריכה לחוטרא לידה ומרה לקבורה. ודברי פי חכם חן.

משנתו - ממשנתו

'וייקץ יעקב משנתו' (כח, טו)

בהזדמנות, כאשר הדרך **רבי אהרן כהן**, ראש ישיבת חברון, את תלמידי בדרכי הלימוד, אמר: כתוב בתורה 'וייקץ יעקב משנתו', ודרשו חז"ל (בר"ר פרשה טו, ז) אל תקרי 'משנתו' אלא 'ממשנתו'. נשאלת השאלה, הרי אין מקרא

יוצא מידי פשוטו, ובפרט במקרא זה שידוע כי כוונתו כפשוטו שיעקב אבינו ישן באותה עת - ואף ידועים מה היו חזיונותיו בחלום אותו הלילה, בשעת השינה?!

ותירץ **רבי אהרן כהן**, דהנה כתב הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ג, ה"ה): 'ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו, וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה... נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא'. הרי לנו כי כאשר השינה היא לשם מטרה זו, הרי שהיא עצמה הופכת לחלק מהלימוד!

לפי זה יש לבאר כוונת חז"ל בדרשתם הנ"ל, שהן אמת יעקב אבינו ישן, כפשוטו, אלא ששינה זו לא היתה בבחינת 'שנתו' אלא בבחינת 'משנתו'!

(הכהן הגדול מאחיו, עמ' 260)

כעין זה מצינו במלחמת 'חרבות ברזל' הגיע מכתב למעונו של **רבי יצחק זילברשטיין** מקצין בכיר המעיד על כך שהמלחמה בעזה קשה מאד ומסוכנת, וברוך ה' יש סייעתא דשמיא גדולה, אך הם רואים שבלילות יש לצערנו אבידות גדולות, ואילו ביום זה לא קורה. ומשחקרו את הנושא הבינו כי בין השעות אחד עשר בלילה עד חמש לפנות בוקר, חסרים שעות של לימוד תורה ותפילה על ידי אברכים ובחורי ישיבות, ותורה מגנא ומצללא, ולכן הוא פנה לרב שיעור את הציבור להתפלל וללמוד בלילות שלא יהיו אבידות בנפש, ושיצליחו במלחמה. השיב לו הרב: כי ודאי שמצווה גדולה למי שיכול ללמוד או להתפלל בשעות קטנות אלו, ומצווה גדולה על כל בית כנסת להתארגן ולארגן כולל של אנשים שיש להם את האפשרות לכך שילמדו ויתפללו בבית הכנסת בשעות הלילה, ויהיו שלוחים של שאר המתפללים והלומדים, וכל אחד יתרום כסף לכולל זה, כדי שיהיו שלוחים של כל המתפללים והלומדים כמו שמצינו באנשי מעמד שהיו עומדים על הקרבן, והיו שלוחים של כל עם ישראל.

לאחר מכן הוסיף הרב, כי ישנם כאלה שלא יכולים להיות ערים בלילה, מאחר ולמחרת לא ילמדו כמו שצריך מחמת עייפותם, לכן יש עצה אחרת, שבשעה שהולכים לישון, יכוונו שהולכים לישון כדי שיהיה להם כח ללמוד תורה למחרת, ושינה זו עצמה נחשבת זכות לעם ישראל כמו שלומד ומתפלל, ומועילה מאד להרבות זכויות במלחמה. (גיליון דברי חמד)

ההבדל בין יהודי לגוי

'וייקץ יעקב משנתו ויאמר' (כח, טו)

כשיעקב הקיץ משנתו הוא אמר מיד: 'אֲכֹן יֵשׁ ה' בְּמִקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יִדְעֵתִי'. וכלשון הכתוב: 'וייקץ יעקב משנתו ויאמר אֲכֹן יֵשׁ ה' בְּמִקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יִדְעֵתִי'.

רבי אהרן מקארלין אמר פעם לחסידיו: צאו וראו מה בין יעקב לבין פרעה, אצל יעקב אבינו נאמר: 'וייקץ יעקב משנתו ויאמר'. זה דרכם של צדיקים ואנשי מעשה, בשעה שמתעוררים משנתם, מיד הם מקיימים 'ויאמר', אומרים ברכת התורה, ברכת השחר, קריאת שמע, תפילה ותלמוד תורה. אבל אצל פרעה נאמר: 'וייקץ פרעה... וישן ויחלם שנת' (שמות מא, ד-ה), משפח את עיניו, התהפך על צידו והמשיך בשנתו.

רבי מאיר מפרימישלאן היה אומר: אדם ניכר בשינתו, לפי החלומות שהוא חולם. כשפרעה ישן, בהמות נראות לו בחלומו, פרות שמנות ופרות רזות. ואילו יעקב רואה בחלומו 'וְהִנֵּה מְלֹאכֵי אֱלֹקִים וְגו' וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עֲלָיו' (כח, יב-יג).

מסופר על **רבי ברוך בער מקמניץ** בעל ה'ברכת שמואל', שיום אחד נכנס לביתו לאחר תפילת שחרית, ומצא שם בעל מלאכה יהודי, גלוי ראש, שבא לתקן דבר כלשהו בבית. סבר **רבי ברוך בער** שהלה הינו גוי פולני, לפיכך פנה אליו בפולנית בברכת 'בוקר טוב', אלו היו כמעט המילים היחידות שהרב ידע בפולנית. אותו בעל מלאכה השיב בוקר טוב, והוסיף לדבר בפולנית. הרבנית שהבינה את השפה, אמרה לאותו בעל מלאכה, בעלי הרב אינו מבין פולנית.

אמר האיש, הרב פנה אלי בפולנית, החזרתי לו באותה מטבע. ואז פתח פיו וחזר שוב על דבריו באידיש עסיסית. **נבהל הרב וביקש את סליחת האיש על שחשב בו שאינו יהודי.** אמר הלה: ראשית, הרב אינו אשם, אני אכן נראה כגוי. ושנית, אין זו פגיעה גדולה. מה כבר ההבדל בין יהודי לגוי?... כעת נבהל הרב עוד יותר, ונזדעזע עד עמקי נפשו. **יהודי שאינו מכיר בהבדל בין יהודי לגוי! ה' ישמור.** פינה הרב עצמו מכל עסקיו, ישב עם היהודי ושוחח עימו באריכות על מעלת עם ישראל, האבות, האימהות, "ב השבטים. צייר לו בצבעים עזים את ההבדל העצום בין יהודי לגוי, ביאר לו היטב את הברכה 'שלא עשני גוי'.

לאחר שסיים דבריו, פנה שוב הרב אל היהודי ושאל: **'האם אתה סולח לי על שחשדתיך כגוי?'** התפלא היהודי: **'הלא כבר ביקשת סליחתי והשבתי שאינני מקפיד כלל!'**

אמר הרב, הסביר לך באמצעות משל: פעם נפטרה אישה, והניחה אחריה בת קטנה כבת עשר, בארון נותרו בגדיה ותכשיטיה של האישה. הילדה לא יכולה היתה להשתמש בבגדי האם, שהיו גדולים ממידתה. אבל עדנה לצווארה איזו שרשרת שמצאה בקופסת התכשיטים, וכך הלכה לבית הספר. הילדה סברה שמדובר בתכשיט פשוט, חיקוי שמחירו פרוטות. יום אחד פונה אליה חברתה בבקשה: 'יש לי הערב מסיבה ואני רוצה להיראות במיטבי, התואילי להשאיל לי את השרשרת הנאה?' כאמור, הילדה סברה שמדובר בתכשיט בעל ערך פעוט, ולכן לא היססה ונתנה לחברתה בשמחה.

למחרת ניגשה החברה אליה: 'אני מתנצלת. התכשיט אבד. מישיה בקשה ממני להסתכל עליו, וכך הוא עבר מיד ליד, ונעלם. התסלחי לי?' 'ודאי', השיבה, 'ההפסד אינו גדול, כמה פרוטות סך הכל...' כשחזרה הילדה לביתה, **הבחין אביה שהשרשרת אינה ענודה לצווארה.** נבהל ושאל היכן השרשרת. אמרה הילדה בנינוחות: 'השאלתי אותה לחברה והיא איבדה אותה בשגגה. אבל לא נורא, הרי היא לא הייתה שווה הרבה...' נזדעזע האב: **'מה את מדברת? זו הייתה שרשרת של אבני חן אמיתיות, שווה היתה הון עתק!'** פנה רבי ברוך בער ליהודי ושאלו, לדעתך, האם החברה צריכה לבקש עכשיו שוב סליחה, הלא הילדה כבר סלחה קודם לכן! התשובה, ודאי שאכן כן, הסליחה הקודמת כבר אינה רלוונטית. אז הילדה סלחה - משום שסברה שמדובר בהפסד של כמה פרוטות. אבל עתה, שהתברר לה שהפסדה הון עתק, ודאי שאין כל תוקף לאותה סליחה. החברה צריכה להשקיע רבות כדי שתמחל לה, וגם אז 'כולי האי ואולי'...

המשיך הרב ואמר ליהודי: 'בתחילה סלחת לי משום שלא הבנת כלל את ההבדל בין יהודי לגוי. אם כן, לקרוא ליהודי גוי, אין זה פגיעה כלל. אבל עתה, **כאשר מבין אתה היטב את ההבדל התהומי בין יהודי לגוי, הסליחה הקודמת אינה תקפה כלל. הסיפור שונה לחלוטין...**

גם אנו כדאי שנזכיר לעצמנו שהקב"ה נתן לעם ישראל כוחות עצומים. במעשינו יכולים אנו להפך גזירות, להביא מזרזר לחולים ולשים קץ לצרות אלו ואחרות. (מפיק מרגליות)

אל תמנע מבנך מצות כיבוד אב

וישא את קלו ויבך (כט, יא)

וברש"י: 'דבר אחר, לפי שבא בידים ריקניות; אמר, 'אליעזר עבד אבי אבא היו בידי נזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידי כלום', לפי שרדף אליעזר בן עשו במצות אביו אחריו להרגו והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק, משך ידיו; אמר לו, 'מה אעשה לצווי של אבא', אמר לו יעקב, 'טול מה שבידי, והעני חשוב כמת'.

מעשה באיש זקן שבא אצל **רבי שמואל סלנט** ואמר לו, יש לי בן יחיד בחוץ לארץ, ועתה קיבלתי ממנו סכום כסף הגון שיש בו כדי לסעוד אותי במצבי הקשה לעת זקנתי, אולם יודע אני לדאבון הלב שבני זה אינו שומר שבת, ולכן לבי נוקפני וחושש אני ליהנות מכסף זה, שבוודאי בא לידי באיסור, ובדעת לשגרר אליו בחזרה.

התבונן רבי שמואל בפני האיש הנבוך והשיב לו, מובא במדרש, שיעקב אבינו בא ללבן בידיים ריקניות, לפי שרדף אליפז בן עשיו במצוות אביו אחרי יעקב להרגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק, נמנע מלפגוע ביעקב. אך שאל אליפז את יעקב מה אעשה עם ציווי של אבא? ויעקב אמר לו, טול כל מה שבידי, ועני חשוב כמת.

נשאלת השאלה, המשיך רבי שמואל, מדוע לא ניסה יעקב לטעון באזני אליפז, כי אסור לו לקיים מצות אביו, כיון שהיא נוגדת צו עליון של הקב"ה שאסור להרוג אדם, אלא כיון ששמע יעקב שמצוות כיבוד אב כה יקרה לאליפז, אמר בלבו, מוטב שאתן לו כל מה שבידי. ולא אמנע ממנו לקיים מצוה יחידה זו, שהוא דבר שקיים בכל נפשו ומאודו. ואף אתה, סיים רבי שמואל, נהג בדרך שהלך בה יעקב אבינו, בנך דבק עדיין במצות כיבוד אב, אל נא תמנע ממנו לקיים כראוי מצוה גדולה זו, הנך יכול להשתמש בכסף ששלח לך הבן ללא בל חשש ופקפוק.

יהי רצון שנוכח לקיים מצוות ה' בשמחה ובטוב לבב. אמן.

יעקב אבינו נצטער שזכה לנבואה בלי הכנה

וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי, ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים (כח, טז-יז)

רבנו **האור החיים הקדוש**, מביא את פירושו של רש"י, שאם היה יודע על קדושת המקום, לא היה ישן במקום קדוש כזה.

בעלי המוסר אמרו, שהביאור בדברי חז"ל שיעקב אבינו אמר, 'אילו ידעתי שאדמת קודש היא, לא הייתי ישן כלל, למרות שהייתי מפסיד בזה את כל ההבטחות והנבואות שנאמרו לי כאן.

אולם שואל האור החיים הקדוש על זה, הרי אם לא היה ישן לא היה זוכה לחלום נבואי כזה, עם כל ההבטחות הגדולות האלו, ובודאי גם אם היה יודע על קדושת המקום, היה הולך לישון כדי לזכות בכל ההבטחות?

ומבאר רבנו, שצריך להוסיף ולומר, כוונת יעקב אבינו היתה, שאם היה יודע היה מכין עצמו כראוי, ואז היה זוכה לנבואה כזאת בהקיץ ולא בחלום, ולא היה צריך לישון כדי לזכות בנבואה, ועל זה הצטער יעקב שלא בא עם הכנה לפני הנבואה.

ולכן נאמר, 'ויירא יעקב מאוד', שחשש שלא יהיה קיום והמשך להתעוררות שהיתה לו, שמי שזוכה להתעוררות מהשמים צריך להלביש אותו מיידית במעשה טוב, כדי שההתעוררות לא תפוג מאליה, ולכן מיד 'ידור יעקב נדר' שיהיה פעולה גם מצד עצמו.

ונמצינו למדים: **א.** גודל מעלת ההכנה לכל דבר מצוה, שאם היה יעקב אבינו מכין עצמו, היה זוכה לנבואה בהקיץ ולא בחלום, ולכן עלינו להכין עצמנו לדבר מצוה כדי שנהיה כלי קיבול לשפע היורד על ידי המצוה. **ב.** שאם בא לאדם התעוררות מן השמים, יעשה מיד מעשה טוב, כדי לשמר את ההארה אצלו, שלא תברח לו מהר.